

ΠΟΙΗΣΗ

Παραδοσιακή

Μοντέρνα

Μπορούν να αξιοποιηθούν Ποιήματα και Δραστηριότητες
των σελίδων 139-143 και 168- 171 του σχολικού Βιβλίου

Χαρακτηριστικά

Παραδοσιακή ποίηση

- ίδιος αριθμός στίχων σε κάθε στροφή
- συγκεκριμένο αριθμό συλλαβών (σεβασμός στο μέτρο)
- ομοιοκαταληξία
- λόγος φροντισμένος - στίχος προσεγμένος και στολισμένος - «ποιητικές» λέξεις - διατήρηση νοήματος των λέξεων
- χρήση των σημείων στίξης και της ορθής σύνταξης
- λογική ανάπτυξη του αρχικού συλλογισμού - αλληλουχία νοημάτων
- προϊδεαστικός τίτλος

Μοντέρνα ποίηση

- ελεύθερος στίχος (αυτόματη γραφή)
- χρήση του λεξιλογίου της καθημερινής ομιλίας - στίχος λιτός - «καθημερινές/ αντιποιητικές» λέξεις - λόγος που προσεγγίζει περισσότερο τον πεζό
- στίξη χαλαρή-ακανόνιστη
- κυριαρχούν οι συνειρμοί
- το κεντρικό θέμα παραμένει κρυφό ή υπονοείται εμμέσως
- τίτλος που συχνά γίνεται προβληματικός
- κατάργηση:
 - της λογικής αλληλουχίας του ποιήματος
 - του μέτρου
 - της ομοιοκαταληξίας
 - της ομοιομορφίας ως προς τον αριθμό των στίχων
 - της διαίρεσης του ποιήματος σε στροφές με βάση αυστηρούς κανόνες δόμησης

αμφισβήτηση κάθε κανόνα

Ενδεικτικά

Παραδοσιακή ποίηση:

Δημοτικά τραγούδια, Κορνάρος,
Χορτάτσης, Βηλαράς, Κάλβος, Σολωμός,
Μαβίλης, Χατζόπουλος, Παλαμάς...
Μεταβατικοί ποιητές: Καβάφης,
Καρυωτάκης, Σικελιανός...

Λήθη, Λορέντζος Μαβίλης

Καλότυχοι οι νεκροί που λησμονάνε
την πικρία της ζωής. Όντας βυθίσει
ο ήλιος και το σούρουπο ακολουθήσει,
μην τους κλαίς, ο καημός σου όσος και να 'ναι.

Τέτοιαν ώρα οι ψυχές διψούν και πάνε
στης λησμονιάς την κρουσταλλένια βρύση
μα βούρκος το νεράκι θα μαυρίσει,
ά στάξει γι' αυτές δάκρυ όθε αγαπάνε.

Κι αν πιούν θολό νερό ξαναθυμούνται.
Διαβαίνοντας λιβάδια από ασφοδύλι,
πόνους παλιούς, που μέσα τους κοιμούνται.

Α δε μπορείς παρά να κλαίς το δέιλι,
τους ζωντανούς τα μάτια σου ας θρηνήσουν:
Θέλουν μα δε βολεί να λησμονήσουν.

Μοντέρνα ποίηση:

Σεφέρης, Ρίτσος, Ελύτης, Βαφόπουλος,
Καββαδίας, Εγγονόπουλος, Βαλαωρίτης,
Σαχτούρης, Βρεττάκος, Εμπειρικός,
Δημουλά...

Τα δώρα, Μίλτος Σαχτούρης

Σήμερα φόρεσα ένα
ζεστό κόκκινο αίμα
σήμερα οι άνθρωποι μ' αγαπούν
μια γυναίκα μου χαμογέλασε
ένα κορίτσι μου χάρισε ένα κοχύλι
ένα παιδί μου χάρισε ένα σφυρί.

Σήμερα γονατίζω στο πεζοδρόμιο
καρφώνω πάνω στις πλάκες
τα γυμνά άσπρα ποδάρια των περαστικών
είναι όλοι τους δακρυσμένοι
όμως κανείς δεν τρομάζει
όλοι μέιναν στις θέσεις που πρόφτασα
είναι όλοι τους δακρυσμένοι
όμως κοιτάζουν τις ουράνιες ρεκλάμες
και μια ζητιάνα που πουλάει τσουρέκια
στον ουρανό.

Δυο άνθρωποι ψιθυρίζουν
τι κάνει την καρδιά μας καρφώνει;
ναι την καρδιά μας καρφώνει
ώστε λοιπόν είναι ποιητής.

Σονέτο

Αποτελείται από 14 εντεκασύλλαβους στίχους· οι οχτώ πρώτοι, χωρισμένοι σε δυο τετράστιχα, συνενώνονται με δυο τετραπλές ομοιοκαταληξίες, και οι έξι τελευταίοι στίχοι λαβαίνουν όλες τις δυνατές διπλές ή τριπλές ομοιοκαταληξίες. [Χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος (2 τετράστιχα) που περιγράφει το πρόβλημα ακολουθείται από ένα εξάστιχο μέρος (2 τρίστιχα) που δίνει τη λύση.]

Κωστής Παλαμάς «Πατρίδες» (8^ο σονέτο)

Από το Δούναβη ως την άκρη του Ταινάρου
κι από τ' Ακροκεραύνια στη Χαλκηδόνα
διαβαίνεις, πότε σαν της θάλασσας Γοργόνα,
πότε σαν άγαλμ' από μάρμαρο της Πάρου.

Πότε κρατάς τη δάφνη από τον Ελικώνα
και πότε ορμάς με τη ρομφαία του βαρβάρου,
και μέσ' στο πλάτος του μεγάλου σου λαβάρου
βλέπω διπρόσωπη ζωγραφισμέν' εικόνα.

Εδώ ιερός ο Βράχος φέγγει σαν τοπάξι
κι ο λευκοπάρθενος χορός των Κανηφόρων
προβαίνει και τον πέπλο της θεάς ταραίζει·

και πέρ' αστράφτουν τα ζαφείρια των Βοσπόρων,
κι απ' τη Χρυσόπορτα περνώντας αλαλάζει
ο θρίαμβος των νικητών Αυτοκρατόρων!

(παραδοσιακή ποίηση)

Χαρακτηριστικά:

- Δεκατετράστιχο ποίημα που χωρίζεται σε δύο τετράστιχες και δύο τρίστιχες στροφές.
- Προσεγμένη σταυρωτή ομοιοκαταληξία, η οποία στις δύο πρώτες στροφές έχει τη μορφή: αββα, ενώ στις δύο επόμενες: αβα. Προσέχουμε πως ανάμεσα στις στροφές υπάρχει σύνδεση των ομοιοκαταληξιών, έτσι για παράδειγμα, ο δεύτερος στίχος της τρίτης στροφής ομοιοκαταληκτεί με τον πρώτο και τον τρίτο στίχο της τέταρτης, και αντίστοιχα ο δεύτερος στίχος της τέταρτης στροφής ομοιοκαταληκτεί με τον πρώτο και το δεύτερο της τρίτης στροφής.
- Οι στίχοι είναι δεκατρισύλλαβοι και ακολουθούν το ιαμβικό μέτρο (εναλλαγή άτονης τονισμένης συλλαβής):
➤ προ / βαί / νει / και / τον / πέ / πλο / της / θε / άς / τα / ρά / ζει
- Στο ποίημα υπάρχει λογική αλληλουχία, καθώς ο ποιητής παρακολουθεί τοπικά και χρονικά την κίνηση του Ελληνισμού.

Λυρισμός - Θεατρικότητα - Σύμβολα

Τα λυρικά στοιχεία ενός ποιήματος είναι αφενός η πρόθεση έκφρασης προσωπικών συναισθημάτων και αφετέρου τα στοιχεία μορφής του ποιήματος που ενισχύουν τη **μουσική** του διάσταση (μέτρο, ρυθμός, ομοιοκαταληξίες, ποιητικές λέξεις, λυρικές εικόνες).

Ο λυρισμός περιλαμβάνει έντονο το στοιχείο της συναισθηματικής φόρτισης και εκφράζει την εσωτερική ζωή και τον ψυχισμό του δημιουργού, σε σχέση βέβαια με τους άλλους και την κοινωνική ζωή γενικότερα.

Σύμβολα (αντικείμενα, φυσικά φαινόμενα, εικόνες, ήχοι). Οι λέξεις χρωματίζονται με έννοιες άλλες πλην των κυριολεκτικών (πολυσημεία).

Κινητοποιείται η φαντασία.

Τα δραματικά στοιχεία του ποιήματος ταυτίζονται με ό,τι αποκαλούμε **θεατρικότητα** (παραστατικότητα).

Η θεατρικότητα στην ποίηση επιτυγχάνεται με τους διαλόγους μεταξύ των προσώπων ή με την αποστροφή του ποιητή σε κάποιο πρόσωπο του ποιήματος, με την κινητικότητα των ηρώων αλλά και με τη γενικότερη σκηνοθεσία που δημιουργεί ο ποιητής. Διακρίνουμε, δηλαδή, στα ποιήματα μια σκηνοθετική οργάνωση του χώρου και των προσώπων, σα να παρακολουθούμε μια θεατρική παράσταση, βλέπουμε τα πρόσωπα να μιλούν και να κινούνται και αποκτάμε έτσι την αίσθηση πως γινόμαστε θεατές της δράσης των προσώπων του ποιήματος.

Η πορεία της νεοελληνικής ποίησης

Πρόδρομοι νεοελληνικής ποίησης (Αθανάσιος Χριστόπουλος – Ιωάννης Βηλαράς)

Επτανησιακή Σχολή (1821-1880) Χαρακτηριστικά: δημοτική γλώσσα, υμνεί την πατρίδα (και την ελευθερία της), τη φύση (με την οποία ο άνθρωπος βρίσκεται σε διαρκή σύνδεση), τη γυναίκα (ο εξιδανικευμένος, αγνός και συχνά πνευματικός έρωτας) και τη θρησκεία.
Εκπρόσωποι: Διονύσιος Σολωμός, Ιάκωβος Πολυλάς, Γεώργιος Τερτσέτης, Γεράσιμος Μαρκοράς, Ιούλιος Τυπάλδος, Λορέντζος Μαβίλης κ.ά.

Ρομαντισμός (1830-1880) (1^η Αθηναϊκή Σχολή) [Κίνημα που προκύπτει ως αντίδραση στον κλασικισμό] Χαρακτηριστικά:
α) στροφή προς το ένδοξο παρελθόν (το αρχαίο και το πρόσφατο), β) χρήση της καθαρεύουσας, γ) μελαγχολική διάθεση που φτάνει ως την απαισιοδοξία και την έμμονη ιδέα του θανάτου, δ) χαλαρή έκφραση που μερικές φορές φτάνει ως την προχειρολογία, ε) ύφος πομπώδες.
Εκπρόσωποι: Παναγιώτης και Αλέξανδρος Σούτσος, Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, Γεώργιος Ζαλοκώστας, Ιωάννης Καρασούτσας, Δημοσθένης Βαλαβάνης, Δημήτριος Παπαρηγόπουλος, Αχιλλέας Παράσχος κ.ά.

Παρνασσισμός (Νέα Αθηναϊκή Σχολή) (1880) [Κίνημα που προκύπτει ως αντίδραση στον ρομαντισμό] Χαρακτηριστικά: αγαπούν τον ηχηρό και ρωμαλέο στίχο, επιμένουν στην πλαστική του επεξεργασία και την πλούσια ομοιοκαταληξία και αποδίδουν πολύ μεγάλη σημασία στην ανεύρεση και τη χρήση της μοναδικής λέξης, αλλά και στις πολύ έντονες εκρηκτικές εικόνες και φράσεις, οργανωμένες όμως σε αυστηρή ισορροπίαμορφική τελειότητα του στίχου, αρνείται την καθαρεύουσα και στρέφεται προς τη δημοτική
Εκπρόσωποι: Κωστής Παλαμάς, Ιωάννης Γρυπάρης, Γεώργιος Δροσίνης, Ν. Καμπάς, Αριστομένης Προβελέγγιος, Λορέντζος Μαβίλης κ.ά., καθώς και οι κάπως μεταγενέστεροι Άγγελος Σικελιανός και Κώστας Βάρναλης.

Συμβολισμός (1900) [Ρεύμα που εμφανίζεται ως διπλή αντίδραση τόσο στο ρομαντικό στόμφο και τη ρητορεία όσο και στην παρνασσική απάθεια] Χαρακτηριστικά: χρήση των συμβόλων, αποφυγή της σαφήνειας, ιδεαλισμός, μουσικότητα, περιορισμός του νοηματικού περιεχομένου, μελαγχολία
Εκπρόσωποι: Γιάννη Καμπύση, Σπήλιο Πασαγιάννη και Κωνσταντίνο Χατζόπουλο, Λορέντζο Μαβίλη, Ιωάννη Γρυπάρη, Λάμπρο Πορφύρα, Κωστή Παλαμά, Κ. Π. Καβάφη, Μιλτιάδη Μαλακάση, Ζαχαρία Παπαντωνίου, Απόστολο Μελαχροινό κ.ά.

Νεορομαντισμός – Νεοσυμβολισμός (1920-1930) . Οι κυριότεροι εκπρόσωποι αυτής της ομάδας είναι οι Κώστας Ουράνης, Ναπολέων Λαπαθιώτης, Τέλλος Άγρας, Μήτσος Παπανικολάου, Μαρία Πολυδούρη, Κώστας Γ. Καρυωτάκης

Γενιά του 30 - Υπερρεαλισμός (1930) [Το σημαντικότερο κίνημα πρωτοπορίας· αξιοποιεί τα διδάγματα του συμβολισμού, και είναι έντονα επηρεασμένο από την ψυχανάλυση] Χαρακτηριστικά : αυτόματη γραφή και καταγραφή των ονείρων, διακήρυξε την παντοδυναμία του ονείρου, του ενστίκτου και της επανάστασης και στράφηκε ενάντια σε κάθε μορφή λογικής, ηθικής ή κοινωνικής τάξης
Εκπρόσωποι: Ανδρέας Εμπειρικός κι ο Νίκος Εγγονόπουλος (ο Οδυσσέας Ελύτης, επίσης, επηρεάστηκε πολύ από τον υπερρεαλισμό)

Δραστηριότητες

1) Εντοπίστε τρία (3) τουλάχιστον χαρακτηριστικά που να εντάσσουν το ακόλουθο ποίημα στην παραδοσιακή ή τη μοντέρνα ποίηση: 6Μονάδες

Κώστας Καρυωτάκης «Κυριακή»

Ο ήλιος ψηλότερα θ' ανέβει
σήμερα που 'ναι Κυριακή.
Φυσάει το αγέρι και σαλεύει
μια θημωνιά στο λόφο εκεί.

Τα γιορτινά θα βάλουν, κι όλοι
θα 'χουν ανάλαφρη καρδιά:
κοίτα στο δρόμο τα παιδιά,
κοίταξε τ' άνθη στο περβόλι.

Τώρα καμπάνες που χτυπάνε
είναι ο Θεός αληθινός.
Πέρα τα σύννεφα σκορπάνε
και μεγαλώνει ο ουρανός.

Άσε τον κόσμο στη χαρά του
κι έλα ψυχή μου, να σου πω,
σαν τραγουδάκι χαρωπό,
ένα τραγούδι του θανάτου.

2) Ο ποιητής χρησιμοποιεί «ποιητικές» και «καθημερινές» λέξεις. Να εντοπίσετε τρεις (3) από κάθε κατηγορία. 6Μονάδες

Διονύσιος Σολωμός «Ο Πειρασμός» [Ελεύθεροι Πολιορκημένοι]
(Απόσπασμα)

Έστησ' ο Έρωτας χορό με τον ξανθόν Απρίλη,
Κι η φύσις ήύρε την καλή και τη γλυκιά της ώρα,
Και μες στη σκιά που φούντωσε και κλει δροσιές και μόσχους
Ανάκουστος κιλαϊδισμός και λιποθυμισμένος.
Νερά καθάρια και γλυκά, νερά χαριτωμένα,
Χύνονται μες στην άβυσσο τη μόσχοβολισμένη,
Και παίρνουνε το μόσχο της, κι αφήνουν τη δροσιά τους,
Κι ούλα στον ήλιο δείχνοντας τα πλούτια της πηγής τους,
Τρέχουν εδώ, τρέχουν εκεί, και κάνουν σαν αηδόνια.
Έξ' αναβρύζει κι η ζωή σ' γη, σ' ουρανό, σε κύμα.
Αλλά στης λίμνης το νερό, π' ακίνητο 'ναι κι άσπρο,
Ακίνητ' όπου κι αν ιδείς, και κατάσπρ' ως τον πάτο,
Με μικρόν ίσκιον άγνωρον έπαιξ' η πεταλούδα,
Που 'χ' ευωδίζει τς ύπνους της μέσα στον άγριο κρίνο.

3) Ποια λέξη λειτουργεί ως σύμβολο και τι δηλώνει; Σε 50 λέξεις να γράψετε πώς αντιλαμβάνεστε το νόημά της. 15 Μονάδες

Κωνσταντίνος Καβάφης «Τείχη» (απόσπασμα)

Χωρίς περίσκεψιν, χωρίς λύπην, χωρίς αιδώ
μεγάλα κ' υψηλά τριγύρω μου έκτισαν τείχη.

Και κάθομαι και απελπίζομαι τώρα εδώ.
Άλλο δεν σκέπτομαι: τον νουν μου τρώγει αυτή η τύχη·

Δραστηριότητες

4) Ποια στοιχεία θεατρικότητας (δραματικά στοιχεία) διακρίνετε στο ποίημα; 6Μονάδες

Κωνσταντίνος Καβάφης «Νέοι της Σιδώνας (400 μ.Χ.)»

(απόσπασμα)

Ο ηθοποιός που έφεραν για να τους διασκεδάσει
απήγγειλε και μερικά επιγράμματα εκλεκτά.

Η αίθουσα άνοιγε στον κήπο επάνω·
κ' είχε μιαν ελαφρά ευωδία ανθέων
που ενώνονταν με τα μυρωδικά
των πέντε αρωματισμένων Σιδωνίων νέων.

Διαβάσθηκαν Μελέαγρος, και Κριναγόρας, και
Ριανός.

Μα σαν απήγγειλεν ο ηθοποιός,
«Αισχύλον Ευφορίωνος Αθηναίων τόδε κεύθει -»
(τονίζοντας ίσως υπέρ το δέον
το «αλκήν δ' ευδόκιμον», το «Μαραθώνιον άλσος»),
πετάχθηκεν ευθύς ένα παιδί ζωηρό,
φανατικό για γράμματα, και φώναξε·

«Α δεν μ' αρέσει το τετράστιχον αυτό.
Εκφράσεις τοιούτου είδους μοιάζουν κάπως σαν
λιποψυχίες...

5) Ποια στοιχεία προσδίδουν λυρικότητα στο ποίημα; 6Μονάδες

Διονύσιος Σολωμός «Ο Κρητικός» (απόσπασμα)

Δεν είν' πνοή στον ουρανό, στη θάλασσα, φυσώντας
ούτε όσο κάνει στον ανθό η μέλισσα περνώντας,
όμως κοντά στην κορασιά, που μ' έσφιξε κι εχάρη,
εσειόνταν τ' ολοστρόγγυλο και λαγαρό φεγγάρι·
και ξετυλίζει ογλήγορα κάτι που εκείθε βγαίνει,
κι ομπρός μου ιδού που βρέθηκε μία φεγγαροντυμένη.
Έτρεμε το δροσάτο φως στη θεϊκιά θωριά της,
στα μάτια της τα ολόμαυρα και στα χρυσά μαλλιά της.

6) Βρείτε τέσσερα (4) χαρακτηριστικά της μοντέρνας ποίησης. 8Μονάδες

Οδυσσέας Ελύτης «Οι Κλεψύδρες του Αγνώστου»
(Ενότητα 6η, απόσπασμα)

Νυχτερινό υφαντούργημα

Των κρίνων φλοίσβος που γυμνώνει τ' αυτιά και διασκορπίζεται
Νιώθω στους ώμους της ζωής το σκίρτημα που βιάζεται ν' αδράξει
το έργο

Νιότη που θέλει άλλη μια ευκαιρία αιωνιότητας

Και στην εύνοια των ανέμων ρίχνει το κεφάλι της αδιαφορώντας
Υπάρχει ένα στήθος που χωράει τα πάντα, μουσική που κυριεύει
στόμα που ανοίγει

Σ' άλλο στόμα - κόκκινο παιγνίδι κλαδεμένο απ' τον ίλιγγο

Ακόμα ένα φιλί και θα σου πω για ποιο σκοπό τις σιωπές μου
μάτωσα

έτσι